

Article History

Received / Geliş
29.06.2017

Accepted / Kabul
06.07.2017

Available Online / Yayınlanma
15.08.2017

**THE DETERMINATION OF VALUES ADDED
TO NATURE AND ENVIRONMENT BY
CLASSROOM TEACHERS**

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN DOĞA VE ÇEVREYE YÜKLEDİĞİ
DEĞERLERİN TESPİT EDİLMESİ¹

Mevlüt GÜNDÜZ²

Vedat AKTEPE³

Ayşegül BÜYÜKKARCI⁴

Mahmut TAŞ⁵

Burcu ÇAKIR ELBİR⁶

Abstract

The individual in which the nature and the environment is a part. Nature has the power to renew itself with the mysterious structure, but the look and attitude of the people to nature present a threat in terms of future generations. The formation of this consciousness and making them gain should begin more from early ages. At this point classroom teachers become important. The values and attitudes towards nature and the environment of classroom teachers is also important in term of making students gain awareness. The aim of this qualitative research is to reveal classroom teachers' perception of value that they add to the nature and the environment. In the study, phenomenological method of qualitative research methods to reveal the nature and the environment oriented perceptions is preferred. In the Scope of study, face to face interviews were conducted with 20 classroom teachers who work in the center of Isparta province and content analysis was performed to the collected data. Three specialists opinions have been consulted to ensure the reliability of the research Reliability was calculated using the formula of Miles and Huberman for this research and the reliability coefficient was calculated as 0.92. In light of the obtained findings, classroom teachers see nature as a living area and a source of peace, believe the need to keep the environment clean and to behave by acting consciously, think the love of nature is more about instinctive, adopt the need to be example to the students with their behaviors and believe that nature should be respected too, such as respect for human.

Keywords: Love of nature and the environment, values education, awareness, classroom teachers

Özet

Birey, içerisinde bulunduğu doğanın ve çevrenin bir parçasıdır. Doğa gizemli yapısı ile kendi kendini yenileyebilme gücüne sahiptir. Ancak insanların doğaya olan bakışı ve tutumu gelecek nesiller açısından tehdit oluşturmaktadır. Bu bilincin oluşması ve kazandırılması daha küçük yaşlardan itibaren başlamalıdır. Bu noktada sınıf öğretmenleri önemli hale gelmektedir. Sınıf öğretmenlerinin doğa ve çevreye yönelik sahip olduğu değer ve tutumlar öğrencilerine bilinç kazandırma açısından önemlidir. Araştırmanın amacı da sınıf öğretmenlerinin doğa ve çevreye yükledikleri değer algılarını ortaya koymaktır. Araştırmada, doğa ve çevreye yönelik algıları ortaya koyabilmek için nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik yöntem tercih edilmiştir. Çalışma kapsamında Isparta il merkezinde görev yapmakta olan 20 sınıf öğretmeni ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiş ve toplanan verilere içerik analizi yapılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı

¹Bu çalışma Alanya Alaattin Keykubad Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

²Yrd.Doç.Dr.,Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, mevlutgunduz@sdu.edu.tr

³Yrd.Doç.Dr.Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, vedataktepe@nevsehir.edu.tr

⁴Araş.Görev.Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, aysegulbuyukkarci@sdu.edu.tr

⁵ Araş. Görev. Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, mahmuttas@sdu.edu.tr

⁶ Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, burcu_cakir55@hotmail.com

olarak "Görüşme Formu" kullanılmıştır. Bu doğrultuda güvenilirliği sağlamak amacıyla 3 uzman görüşüne başvurulmuştur. Güvenirlik, Miles ve Huberman'ın formülü kullanılarak hesaplanmış ve bu araştırma için ise güvenirlilik katsayısı 0,92 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular ışığında, sınıf öğretmenleri doğayı yaşam alanı ve huzur kaynağı olarak görmekte, çevreyi temiz tutarak ve bilinçli davranarak hareket etmek gerektiğine inanmaktadırlar. Ayrıca, sınıf öğretmenleri doğa sevgisinin daha çok içgüdüsel olduğunu, davranışlarıyla öğrencilerine örnek olunması gerektiğini belirtmektedirler. Nitekim sınıf öğretmenleri, insana duyulan saygı gibi doğaya da saygı duyulması gerektiğine inanmaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Doğa ve çevre sevgisi, değer eğitimi, duyarlılık, sınıf öğretmeni

GİRİŞ

Çevre "bir canlı organizmayı veya bir canlı topluluğunu yaşamı boyunca etkileyen her türlü, biyotik ve abiyotik (sosyal, kültürel, tarihsel, iklimsel, fiziksel) faktörlerin tümü" olarak tanımlanmaktadır (Yücel ve Morgil, 1999). Doğa ise "kendini sürekli yenileyen ve değiştiren, canlı ve cansız maddelerden oluşan varlıkların hepsi" olarak tanımlanmaktadır.

İnsanoğlunun doğa ile bağı evrendeki varoluşu ile yaşittir (Türküm, 1998). İnsan; doğada yaşam bulan, yaşamını doğa içindeki koşulların etkisiyle şekillendiren ve zorunlu olarak da bir şekilde doğayla ilişki içinde var olabilen bir varlıktır (Gül, 2013).Günümüzde, çevre bilincine sahip insanların olduğu sağlıklı bir dünyada yaşamak, temel insan haklarından biri olarak kabul edilmektedir. 1982 Anayasasının 56. maddesinde " Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir" denilmektedir.

Ancak ozon tabakasındaki tahribat, ormanların katledilmesi, su kaynaklarının kirlenmesi, nüfusun hızlı artması, denetimsiz kentleşme, endüstrileşme, nükleer tehlikeler, toksik atıklar, atmosfere yayılan gazların sebep olduğu sera etkisi, asit yağmurları, çevreye zararlı kimyasal maddelerin bilinçsizce kullanımı, erozyon, hayvan ve bitki türlerinin ortadan kalkması, iklimin değişmesi bugün dünyamızın en belirgin problemleridir (İleri, 1998). Bu problemler insan varlığını tehdit ettiği gibi dünyamızı da yaşanmaz hale getirmektedir. Oluşan bu büyük felaketin engellenmesinin yolu insanların şimdi ve gelecekte alışlagelmiş düşünce ve davranışlardan vazgeçmesi olacaktır (Erten, 2003). Bunun için tek çözüm yolu ise kaliteli bir eğitimidir.

Eğitim, çevreye yönelik amaçları ile insana çevre bilincini, doğa ve hayvan sevgisini kazandırarak çevre bilinci gelişimine katkıda bulunur (Kızılloluk, 2007). Eğitimin amacı, kişiye yalnızca belirli konularda davranış değişikliği kazandırmak değil, aynı zamanda belli başlı sorunlar karşısında da kişide mücadele bilincini uyandıracak ve çözüme ulaştıracak davranışı kazandırmak olmalıdır. Son yıllarda çevrenin miras değil gelecek nesillere aktarmak için bir emanet olduğu anlayışının oluşmasıyla birlikte çevrenin doğru kullanılması, çevre duyarlılığının her geçen gün artması çevre eğitiminin önemini arttırmaktadır (Alım, 2006). Çevre ve doğa eğitiminin yaygın eğitimde tüm yaşam boyu devam etmesi gerektiği gibi örgün eğitimde de bir bütünlük içinde kesintisiz olarak devam etmesi gereği açıktır (Worsley ve Skrzypiec, 1998; Bozkurt, Akın ve Uşak, 2004; Şimşekli, 2004; Farmer, Knapp ve Benton, 2007; Gülay ve Ekici, 2010).Bu da ilköğretim, ortaöğretim ve yüksek öğretimdeki öğrencilere çevre ve doğa eğitimi verilmesi gerekliliğini doğurur (Yücel ve Morgil, 1999).

İlköğretim programlarının yenilenip yapılandırmacı yaklaşımla düzenlenmesiyle çevre eğitiminin verimliliği açısından önemli adımlar atılmıştır. Yeni ilköğretim programlarında çevre konuları Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ile Fen Bilimleri programlarında oldukça geniş yer tutmaktadır (Alım, 2006). Çocukların çevre eğitimini ve çevre bilincini en verimli şekilde alabilecekleri öğretim seviyesinin ortaöğretim olduğu konusunda çeşitli görüşler vardır. Ancak ülkemizde çok sayıda çocuğun ilköğretim sonunda okuma şansına sahip olmaması, küçük yaşta hayata atılmak

mecburiyetinde kalması bu çocuklara çevre eğitiminin okul öncesinden başlanarak, ağırlıklı olarak ilköğretim sürecinde verilmesini uygun görmektedir. Burada ise en büyük pay sınıf öğretmenlerine düşmektedir.

Yaşadığımız yüzyılda öğretmenin görevi öğrencilerin yaratıcı ve üretici olmasına yardım etmektir (Payne, 2006). Bu bağlamda çevre eğitiminin hedefine ulaşmasındaki, çevre eğitimi almış bilinçli bireylerin yetiştirilmesindeki en büyük katkı hiç şüphesiz okullarımız ve okullarımızda gelecek nesillerdeki etkili vatandaşları yetiştiren en önemli kişiler olan öğretmenlerimizdir (IEEP, 1994). Farklı maddi- manevi özelliklere, farklı cinsiyete, farklı eğitim-öğretim sürecinden geçmiş, farklı anne ve baba eğitim seviyesine sahip insanların farklı çevresel tutum ve davranışlara sahip olmaları beklenmektedir. Bu farklılığı aynı seviyeye getirmeyi sağlayabilecek öğretmenlerimizdir. Öğretmenin kullandığı programın dayandığı ilkeleri doğru anlaması ve uygulamalarını buna göre yapması eğitimin amaçlarının gerçekleştirilebilmesi açısından temel davranışlardır. Ayrıca çevre eğitiminde ne kadar mükemmel programlar hazırlarsanız hazırlayın bu programı uygulayacak öğretmenlerin de çevreye duyarlı, çevre eğitiminin gerekliliğine inanan, bu konuda yeterli bilgi ve beceriye sahip, istekli bireyler olmaları gerekir. Aynı zamanda öğretmen çevre konusunda öğrenci için iyi bir rol model de olmalıdır (Şimşekli, 2004). Bu amaçla her şeyden önce öğretmenlerin en iyi şekilde bilinçlendirilmeleri sağlanmalıdır (Yılmaz, Morgil, Aktuğ ve Göbekli, 2002).

Çevre ve doğa içerikli kazanımlara programlarda yer verilmesi kadar üzerinde durulması gereken bir başka konu da kazanımlarının gerçekleştirilmesi için uygun zaman, yer ve etkinliklerin sağlanmasıdır. Çünkü çevre ve çevre temelli kazanımlar, uygulama yapılmadan gerçekleştirilecek ve kısa sürede sonucu gözlenebilecek kazanımlar değildir. Sadece formal ve örgün eğitim kapsamında değil, informal ve yaygın eğitim ortamlarında sağlanan etkinliklerle bütüncül bir çevre eğitimi yapılması; okulların çevre eğitimine uygun olarak düzenlenmesi, farklı çevre organizasyonları ya da gönüllü kuruluşlarla çevre temelli çalışmaların nitelik ve nicelik yönünden artırılması yoluna gidilmelidir (Tanrıverdi, 2009).

İnsanın çevreye verdiği değer düzeyi ve türü, onun davranışlarını dolayısıyla çevreyi doğrudan etkilemektedir. Doğanın bir değer olduğunu öğrenen bireyler bütün duyu organlarıyla onun güzelliklerinin farkına varır ve onu korumak için çaba harcar. İnsanlar sevdiklerini korurlar. Doğayı sevdirmek için çocuğumuzun doğanın güzelliklerini görmesini sağlamalıyız. Gelişen kentleşmeyle birlikte çocuklarımız duvarlar arasında kalmaktadır. Olabildiğince çok çocuklarımızı doğaya çıkarmalı ve doğada güzel vakit geçirmelerini sağlamalıyız. Doğayı sevmek için doğanın bize faydalarını bilmeleri şarttır. Ağaçlar, çimenler, çiçekler olmasa doğada ne gibi olayların meydana geleceğini bilmelidirler. Bilmezlerse doğanın önemini ve neden korunması gerektiğini kavrayamayarak yalnızca doğaya bir süs gözüyle bakarlar.

Özellikle çocukluk çağında ve genç yaşta oluşan bu değer yargıları ve tutumlar, erken yaşlarda doğayla olan ilişkilerde empatinin gelişmesi ve doğaya karşı sevginin oluşmasında oldukça önemlidir. Bunların oluşması, çevrenin korunması için çevre dostu davranışların gösterilmesi demektir. Bundan dolayı çocuklara ağaçları, kuşları, böcekleri, toprağı, suyu kısaca doğayı görerek yaşatarak sevmeyi, değer vermeyi aşlamak çevre eğitiminin en temel amaçlarından birisi olmalıdır.

Tüm verilen bilgiler doğrultusunda bu çalışmanın amacı, sınıf öğretmenlerinin doğa ve çevreye yükledikleri değer algılarını ortaya koymaktır. Doğanın sınıf öğretmenleri için ne anlam ifade ettiğini, korumak için neler yapılabileceğini, öğrencilere nasıl model olacaklarını, çevre ile ilgili konuların öğrenilmesine ve öğretilmesine yönelik tutumlarının tespit edilerek öğrencilerdeki olumsuz tutumların değiştirilmesi, olumlu tutumların da geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılabileceği düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın modeli

Araştırmada, doğa ve çevreye yönelik algıları ortaya koyabilmek için nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik yöntem tercih edilmiştir. Nitel araştırmayı, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2008:39). Nitel araştırmalarda amaç, betimlemelerin ve anlamların derinliğini ortaya çıkarmaktır. Fenomenolojik (olgu bilimsel) yöntemi ise bireyin davranışlarını anlayabilmek için, onun kendine özgü algılayışını ve yaşantısını bilmemiz gerektiğini savunur.

Örneklem

Veri kaynakları araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışa vurabilecek veya yansıtabilecek bireyler ya da gruplardır. Büyük bir örneklem grubuyla çalışmak hem zaman hem de maliyet açısından mümkün olamamaktadır. Ayrıca örneklem grubunun büyük olması, görüşme yoluyla elde edilen geniş çaplı verilerin analizinde zorluklar yaşanmasına neden olacaktır. Bu nedenle araştırma Isparta’ da değişik okullarda görev yapmakta olan 20 sınıf öğretmeni ile yapılmış ve demografik bilgilere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 1: Demografik Bilgiler

Özellik	Düzy	Frekans
Cinsiyet	Kadın	11
	Erkek	9
Yerleşke	Köy	3
	İlçe	9
	Merkez	8
Kıdem	1-5 Yıl	3
	6-10 Yıl	6
	11-15 Yıl	10
	16 ve Üstü Yıl	1

Veri toplama aracı

Nitel araştırmada en sık kullanılan veri toplama yöntemlerinden biri olan görüşme tekniğine yer verilmiştir. Görüşme, insanların bakış açılarını, öznel deneyimlerini, duygularını, değerlerini ve algılarını ortaya koymada kullanılan oldukça güçlü bir yöntemdir. Görüşme sürecinin, gözlem ve yazılı dokümanlardan elde edilen verilerle desteklenmesi araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini arttırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008:40).

Veriler yarı yapılandırılmış görüşme ile toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme, yapılandırılmış görüşmeden daha esnekler. Bu teknikte, araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları hazırlar (Çetin, 2012). Buna karşın araştırmacı görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir ve katılımcının yanıtlarını açmasını ve ayrıntılandırmasını isteyebilir. Eğer kişi görüşme sırasında belli soruların yanıtlarını başka soruların içerisinde yanıtlamış ise araştırmacı bu soruları sormayabilir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği sahip olduğu belirli düzeyde standartlık ve aynı zamanda esneklik nedeni ile eğitim bilim araştırmalarında daha uygun bir araştırma biçimidir (Ekiz, 2003).

Görüşme formundaki soruların kolay anlaşılabilir, yönlendirmeden kaçınan, farklı türden görüşleri sorgulayan, kişinin bilgisini aşmayan, mantıklı, odak açık uçlu sorular olmasına dikkat edilmelidir. Ayrıca görüşme formunun anlaşılabilirliğini ve yaklaşık uygulama süresini belirlemek, uygulamadan önce gerekli düzeltmeleri yapmak için görüşme formunun pilot denemesi iki sınıf öğretmeni ile yapılmıştır. Uygulama sırasında ve sonrasında bu öğretmenlerin görüşleri alınarak eksik ve anlaşılmayan noktalar üzerinde düzeltmeler yapılmıştır. Görüşme formundaki 8 soru uzman görüşü alınarak 6 soruya düşürülmüştür.

Araştırmada katılımcıların doğa ve çevreye yüklediği değerlerin tespit edilebilmesi için aşağıdaki sorular yöneltilmiştir:

1. Doğa sizin için ne anlam ifade ediyor?
2. Doğayı korumak için ne yaparsınız?
3. İnsanoğlu doğaya sizce neden zarar veriyor?
4. Doğa sevgisi sizce nereden besleniyor?
5. Öğrencilerinize doğa sevgisi konusunda nasıl model olacaksınız?
6. Çevresel değerleriniz nelerdir?

Görüşme süreci başlangıcında; ilk olarak katılımcıyla tanışılmış, araştırmanın amacı, toplanacak bilgilerin uygulama yönünden sağlayacağı olası yararları açıklanmıştır. Böylece katılımcıların konuya güdülenmesi sağlanmıştır. Katılımcıların görüşleri, yöneltilen sorulara göre alınmıştır. Uygulama yapılan ortamda katılımcıların dikkatini dağıtacak ve cevaplamayı engelleyecek durumların oluşmamasına dikkat edilmiştir. Görüşmeler 30-40 dakika aralığında gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Çözümlemesi

Bu aşamada veriler farklı kişilerce okunmuş, toplanan verilere nitel veri analiz yöntemlerinden içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi, elde edilen verilerin daha yakından incelenmesini ve bu verileri açıklayan kavram ve temalara ulaşılmasını gerektirir (Yıldırım ve Şimşek, 2008:89). Böylelikle katılımcıların konuya hangi açıdan yaklaştığı, ortaya çıkarılabilecek temel fikrin ne olduğu, doğa ve çevreye ne gibi değerler yükledikleri tespit edilmeye çalışılarak araştırmaya ait içerik bilimsel anlamda çözümlenmek istenmiştir.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla 3 uzman görüşüne başvurulmuştur. Karşılaştırmalarda görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları tespit edilerek araştırmanın güvenilirliği Miles ve Huberman'ın (1994) formülü (Güvenirlilik = görüş birliği / görüş birliği + görüş ayrılığı) kullanılarak hesaplanmıştır. Nitel çalışmalarda, uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uyumun %90 ve üzeri olduğu durumlarda arzu edilen düzeyde bir güvenilirlik sağlanmış olmaktadır. Bu araştırmaya özgü olarak gerçekleştirilen güvenilirlik çalışmasında birinci sorunun güvenilirliği %93, ikinci sorunun güvenilirliği %96, üçüncü sorunun güvenilirliği %91, dördüncü sorunun güvenilirliği %90 olarak hesaplanmıştır. Geçerlilik anlamında ise, "Toplanan verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması nitel bir araştırmada geçerliğin önemli ölçütleri arasında yer almaktadır" (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

BULGULAR

Sınıf öğretmenlerinin doğa ve çevreye yükledikleri değer algılarını ortaya koymak amacıyla yapılan bu araştırmaya ait bulgular aşağıda yer almaktadır. Katılımcılara yöneltilen “Doğa sizin için ne anlam ifade ediyor?” sorusuna verilen cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2: Doğa Sizin İçin Ne Anlam İfade Ediyor?

Doğanın anlamı		Frekans
	a.1.Mavilik	1
	a.2.Toprak Kokusu	2
a. Huzur	a.3.Sessizlik	2
	a.4.Yüksek Ağaçlar	1
	a.5.Yeşilin Her Tonu	1
	b.1.Öze Dönüş	1
b. Hayatın kendisi	b.2.Yaşam Felsefesi	1
	b.3.Can	1
	b.4.İyiye İyi, Kötüye Kötü	4
c. Yaşam alanı	c.1.Doğal Ortam	1
	c.2.İnsanın Evi	2
	c.3.Hayatın Geçtiği Yer	2
d. Özgürlük	d.1.Serbestlik	1

Tablo 2 incelendiğinde katılımcı sınıf öğretmenleri, doğayı en çok bir huzur kaynağı olarak görmektedirler. Uçsuz bucaksız gökyüzü ve denizi, denizin ve yağmurdan sonra oluşan toprak kokusunu, gün doğumu ve güneş batımını, akan suyun sesinin ve kuş cıvıltılarının ruhumuza verdiği dinginliği doğadan başka bir şeyin sağlayamayacağını düşünmektedirler. Yani doğa, hem insanlara ilham verip huzur içinde yaşamayı sağlarken hem de bireyin kişiliğini ve zihnini besleyebilmektedir.

Bunun yanında bazı katılımcılar doğayı hayatımız ile özdeşleştirmekte yaşam alanı olarak ifade etmektedirler. Batılı ünlü düşünür Stewart Udall bir yapıtında “Hepimiz yeryüzünün kiracılarıyız” demiştir (Keleş ve Hamamcı, 2005:346). Bu bilinç aynı zamanda doğayı yaşadığımız evimiz olarak da görmemizi sağlar. Bir katılımcı ise doğada kendini çok özgür hissettiğini söyleyerek doğaya özgürlük kelimesi ile karşılık vermektedir.

Katılımcılara yöneltilen “Doğayı korumak için neler yaparsınız?” sorusuna verilen cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3: Doğayı Korumak İçin Neler Yaparsınız?

Doğayı korumak için yapılanlar		Frekans
	a.1.Evimiz Gibi Hareket Etmek	3
a. Sahiplenme	a.2.Çöpleri Çöp Kutusuna Atmak	4
	a.3.Uymayanları Uyarmak	2
	b.1.Kaynakları Dengeli Tüketmek	1
	b.2.Kendini Doğanın Parçası Görmek	2
b. Bilinçli Davranma	b.3.Doğal Ortamı Bozmamak	1
	b.4.Doğru Doğa Algısı Oluşturmak	4
	c.1.Pillerin Geri Dönüşümüyle Kazandırılması	2
c.Yenilenebilir Kaynaklar	c.2.Kağıtların Geri Dönüşümüyle Kazandırılması	1

Tablo 3 incelendiğinde katılımcı sınıf öğretmenleri doğayı korumak için ilk olarak bilinçli davranmak ve kişileri bilinçli davranmaya yöneltmek gerekliliğini, sahip çıkabildiğimiz her yeşil alanın bize bir nefes nefes olduğunu savunmaktadırlar. Doğayı evimiz gibi sahiplenmemiz gerektiğini, nasıl evimizin temizlik ve düzenine dikkat ediyorsak bunu doğa içinde aynı şekilde uygulamayı, geri dönüşüm ile doğal kaynaklarımızı koruma yoluna gitmeyi vurgulamaktadırlar. Pil, plastik şişe ve cam gibi atıkların doğada yok olması yüzyıllar sürmesinden yola çıkarak bu atıkları doğaya atmamaya dikkat çekmektedirler. Oluşabilecek çevre sorunlarını yalnızca çevrenin kirletilmesi veya bilinçsizce kullanılması olarak değil daha geniş açıdan bakıldığında toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel, dini ve ahlaki boyutları da olan son derece karmaşık bir sorunlar yumağı olarak görmek daha doğru olacaktır (Gül, 2013).

Katılımcılara yöneltilen “İnsanoğlu doğaya sizce neden zarar veriyor?” sorusuna verilen cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4:İnsanoğlu Doğaya Sizce Neden Zarar Veriyor?

Doğaya zarar verilme nedenleri	Frekans
a. Çıkarlar	
a.1.Yaşam Şartlarını Kolaylaştırma	4
a.2.Eksiklikleri En Aza İndirgeme	7
b.1.Doğayı Sahiplenmeme	5
b. Bilinçsizlik	
b.2.Doğa Sevgisine Sahip Olmama	1
b.1.Doğanın Önemini Kavrayamama	3

Doğayla ilgili sorunların çoğu, kişilerin tutumlarının etkisiyle şekillenen sorumsuz, düşünülmeden yapılan egoistçe davranışlarından kaynaklanır (Bradley, Waliczek ve Zajicek 1999; Sarkar, 2011). Tablo 4 incelendiğinde katılımcı sınıf öğretmenleri; insanların en çok kendi çıkarları, açgözlülükleri, kişisel hırsları, kendi eksikliklerini en aza indirmek gibi sebepler ile kendini doğadan üstün zannettikleri için doğaya zarar verdiğini düşünmektedirler.

Bunun yanında insanoğlunun tembelliği, farkındasızlığı ve sorumsuzluğu da doğaya zarar verme sebeplerinden sayılmaktadır. Doğanın bir parçası olduğu halde doğaya zarar verenlerin verdikleri zararın kendine döneceğini düşünmeyerek bilinçsiz davranışlar sergilediklerini, ormanlarımızda yere attığı bir cam şişenin kırılmasıyla ya da bir sigara izmaritiyle büyük yangınlara sebebiyet verebileceklerini hala bilmeyen bireylerin topluluğunda olduğunu söylemektedirler. İnsanlar çoğu zaman, çevreye verdikleri zararın farkında olamamakta veya önemsiz gibi görünen bir çevre kirliliğinin küresel olarak ne boyutlara ulaşabileceğini kavrayamadan yaşamlarını sürdürmektedirler (Ünal, Mançuhan ve Alpyaşar, 2001).

Katılımcılara yöneltilen “Doğa sevgisi sizce nereden besleniyor?” sorusuna verilen cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5:Doğa Sevgisi Sizce Nereden Besleniyor?

Nereden besleniyor?	Frekans
a.1.Yaşama Sevgisi	3
a. İçgüdüsel	
a.2.Koruma Duygusu	6
a.3.Doğaya Aitlik	3
b. Eğitim	
b.1.Aile	5
b.2.Okul	3

Tablo 5 incelendiğinde katılımcı sınıf öğretmenleri, doğa sevgisinin başta doğuştan gelen davranış biçimi olan içgüdüsel yolla daha sonrada aile, okul ve yakın çevre ile beslenip büyüdüğünü düşünmektedirler. Bizler doğanın bir parçası olduğumuz için

etrafımızı olabildiğince yeşil ve temiz görmek hoşumuza gitmekte, içgüdüsel olarak koruyup sahip çıkma yoluna yönelmekteyizdir.

Çevre bilincinin ilk olarak küçük yaşlarda kazanıldığı düşünülürse doğa sevgisinin ailede filizlenip okullarımız ile de dallanıp budaklandığı rahatlıkla söylenebilir. Öğretmenlerimizin tek temennisi, ister içgüdüsel olarak gelişen isterse de aile ya da okuldan eğitim yoluyla kazanılan doğa sevgisinin hep beslenip büyüüp hiç kaybedilmeyen aksine hep artan bir yaşam felsefesi fikri olmasıdır.

Katılımcılara yöneltilen “Öğrencilerinize doğa sevgisi konusunda nasıl model olacaksınız?” sorusuna verilen cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 6: Öğrencilerinize Doğa Sevgisi Konusunda Nasıl Model Olacaksınız?

Nasıl bir model	Frekans	
a. Etkinliklere Dayalı	a.1.Beraber Ağaç Dikimi	7
	a.2.Doğa Yürüyüşü	2
	a.3.Seminer	6
b. Rol-Model	b.1.Örnek Davranışlar	4
c. Etkisiz	c.1.Zor	1

Yaşam için her toplumun en önemli görevlerinden biri, çocukları çevrenin korunması ile ilgili tutumlar, değerler, bilgi ve gerekli olan becerilerle donatmaktır. Çevre eğitimi bunun için hayati bir önem taşımaktadır. Bu konuda da eğitimin yapıtaşlarını oluşturan öğretmenlerimiz öğrenciler için en etkili modellerdir. Yeni davranışların kazandırılmasında, öğrenilenlerin pekiştirilmesinde öğrencinin örnek alacağı yegâne insanlardır. Buna dayanarak Tablo 6 incelendiğinde katılımcı sınıf öğretmenleri frekans olarak en fazla iki tarafında katılımının sağlandığı uygulamalı etkinlikler yaparak model olma yönünde görüş bildirmişlerdir.

Bunun için beraber ağaç dikmek, sınıfta bitki yetiştirmek, sınıfa akvaryum kurmak, bahçe sulamak, çiçek dikmek, yere atılan çöpleri beraber toplamak, doğa yürüyüşü yapmak, yeşil alanlara piknik düzenlemek gibi etkinlikler yapılabileceğini söylemişlerdir. Toprağa atılan bir tohumun yavaş yavaş çimlenmesini gözlemleyerek öğrenciler sabırlı olmaya ve beklemeye alışabileceklerdir. Çocuk, diktiği bitkinin yaşamasının onu sulamasına bağlı olduğunu ve bir hayvanın, kendisinin vereceği yiyeceği beklediğini öğrenince yaşamda kendisinin de bir görevi olduğunu anlamaya başlayabilecektir. Ayrıca, çocuk bütün bu işleri öğretmenin zorlaması olmadan kendiliğinden yapacağı için, kendi kendini eğitime alışkanlığı da geliştirebilecektir (Akyüz, 1979). Bunların yanı sıra katılımcı sınıf öğretmenleri seminer düzenleyip anlatarak, doğa ile ilgili resimler göstererek ya da yalnızca kendi davranışlarıyla tek yönlü olarak öğrencilere model olabileceklerini söylerken bir katılımcı sınıf öğretmeni ise doğa sevgisi kazandırabilmek için model olmanın anlamsız olduğunu söylemiştir.

Katılımcılara yöneltilen “Çevresel değerleriniz nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 7: Çevresel Değerleriniz Nelerdir?

Çevresel değerler	Frekans	
a. Duyarlı davranış	a.1.Duyarlı Olmak	8
	a.2.Örnek Davranış	5
b. Saygı	b.1.İnsani Değer	7

Tablo 7 incelendiğinde katılımcı sınıf öğretmenleri çevreye karşı duyarlılık üzerinde durmaktadırlar. İnsanlığın ortak mirası olan doğa kuşkusuz insanlığın

geleceği açısından hayati bir öneme sahiptir (Gül, 2013). Doğa bizlere sunulan çok büyük bir hediyedir. Doğanın insanoğluna verdiklerinin kıymetinin en güzel şekilde bilinmesi gerektiğini düşünmektedirler. Su, toprak ve hava bizim olmazsa olmazlarımızdır. Bunları bize sunan doğanın bu cömertliği karşısında doğaya duyarlı ve saygılı olmalı, bu cömertliğini kötüye kullanmamalı, doğayı yaşayan bir varlık olarak görerek insani duygularla yaklaşmamız, ormanlarımıza su kaynaklarımıza sahip çıkmamız gerektiğini vurgulamaktadırlar.

SONUÇ, TARTIŞMA, ÖNERİLER

Bu araştırma, sınıf öğretmenlerinin doğa ve çevreye yüklediği değerlerin ortaya çıkarılabilmesi için yapılmıştır. Doğa ve çevre öğretmenlere genel olarak ekosistemleri, huzuru, kirliliği, hayvanları, bitkileri yani iyi ve kötü her şeyi içinde barındıran hayatımızın geçtiği yeri çağırıştır.

Kişinin doğa algısı; düşünceleri, inançları, çevreyi nasıl algıladığı ve insan-doğa ilişkisini nasıl tanımladığı ile doğru orantılıdır (Disinger ve Tomsen, 1995; Arcury ve Christianson, 1990). Ailevi ve kültürel aktarımlar, sosyalleşmeler, eğitim durumu ve kişisel özellikler gibi değişkenler, insanoğlunun doğa algısını şekillendirmektedir (Bang, Medin ve Atran, 2007; Buijs, 2000; Van den Born, Lenders, De Groot ve Huijsman, 2001). Yapılan bu çalışmada da öğretmenler doğayı tanımlarken değişik yorumlarda bulunmuş, farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Ne kadar farklı şekilde ifade edilse de temelde ulaşılan ana fikir, doğanın bizim yaşam alanımız olduğu, doğa ile geçmişten itibaren süregelen değişen gelişen bir ilişki içerisinde olduğumuzdur. İnsanlarda doğaya karşı doğuştan gelen bir bağlılık vardır. Katılımcı öğretmenler de doğa sevgisini, yaşama ve yaşayan her şeye karşı doğuştan gelen doğal bir eğilim olarak görmektedirler.

Öğretmen görüşlerine göre insan, doğanın bir parçası olarak nitelendirilirken aynı zamanda doğaya zarar veren bir unsur olarak da görülmektedir. İnsan-doğa kutuplaşması olarak nitelendirilen bu durum araştırmaların birçoğunda da (Gebhard, 2005; Kattmann, 1993) karşımıza çıkmıştır. Görüşlerde insanların doğaya zarar vermesinin temel nedenlerinin başında çevre bilincinin eksik olması görülmüştür. Çevre bilinci; bireyin toplumsal, tarihsel, doğal çevresini kavraması, bilinçli bir duyarlılık edinmesi, bireyin çevreyle ilgili karşılaşılan sorunların çözülmesinde sivil toplum örgütleri yoluyla kararlara katılması, haklarını savunmak, tepkisini göstermek için girişimlerde bulunması, çevreyi yok etmeden kullanma gereğinin kavranması, doğal yaşamın ve doğal kaynakların insan hayatı için önemini ve vazgeçilmezliğinin kavranması, insanın tarihsel, doğal, toplumsal çevresinde gerçekleşen olaylarla ilgilenmesi, izlenmesi ve bütün tüketim etkinliklerinde tasarrufun ön planda tutulmasıdır (Keleş, 1997).

Sokrates'in "Bir şeyler değiştirmek isteyen insan önce kendisinden başlamalıdır." sözünden yola çıkılarak ilk olarak kişisel bilinç sağlanmalıdır. Görüşlere göre bilincin oluşturulmasında tek etkili yol eğitimidir. Dolayısıyla kendilerine ve kendileriyle beraber ilk ve temel eğitimi sağlayan anne ve babalara da görev düştüğünü belirtmişlerdir. Çocukların çevre eğitimini en verimli şekilde alabilecekleri öğretim seviyesinin orta öğretim olduğu konusunda çeşitli görüşler vardır. Ancak çevreye karşı olumlu tutum ve davranışlar, ülkemizde birçok ailenin çocuklarını çevre konusunda bilgilendirmesi ve eğitmesi için yeterli bilince sahip olmaması nedeniyle sistemli ve düzenli bir biçimde okul öncesi ve ilköğretim sürecinde geliştirilebilir (Şimşekli, 2004). Özellikle ilköğretimde öğretmenler öğrencileri için birer rol-modeldirler. Bu bağlamda da öğretmen görüşleri diğer araştırmalar ile paralellik gösterir durumdadır.

Öğretmenlerin doğa ve çevreye ilişkin en yaygın değer yönelimlerinin “özdenetim” ve “saygı” olduğu görülmüştür. Özdenetim kişinin kendi kendini denetleyebilmesi, kontrol altında tutabilmesi, aşırılık ve zararlı olan her şeyden kaçınmasıdır. Bunun doğaya uyarlanmasını savunan öğretmenler böylece bireylerin çevresini kirletmeyen, zarar vermeyen, doğayı koruma yoluna giden, oluşun ya da oluşabilecek tehlike arz eden durumlar için çözüm bulmaya yönelik bireyler olacaklarını savunmaktadır. Saygı ise başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusudur. Öğretmenlerin çoğu doğa ve çevreye saygı için bireylerin kendine saygı duyması gerektiğini bunda değerler eğitiminden geçtiğini belirtmişlerdir. İnsanlar değer ve inançlarını çevrelerindeki diğer insanlardan öğrenir ve öğrendikleri değerleri davranışlarına yansıtırlar. Burada da yine ilk olarak anne babalar çocuklarının ahlaki eğitiminden birinci derecede sorumluyken, toplumsal değerlerin kazandırılmasında aileden hemen sonra kendilerinin ön plana çıktıklarını vurgulamaktadırlar.

Bu çalışmadan yola çıkılarak; öğretmenlerin aileden sonra toplumun yapı taşı olduğu unutulmamalıdır. Öğretmenlerimizin doğa ve çevre adına olumlu huzur, yaşama sevinci ve sevgi gibi değer yargıları olduğu, bilinç, empati, sorumluluk, iş birliği, anlayış, temizlik, düzen, paylaşım ve eğitim gibi değer yargılarının olması ya da var olanın daha çok geliştirilmesi gerektiği görülmektedir. Bu çalışmanın diğer çalışmalara da örnek olup ışık tutacağı beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Y. (1979). Eğitimde çocuk doğa ve çevre korunması ilişkileri. *Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 85-96. (2nd Edition). Calif. : SAGE Publications.
- Alım, M. (2006). Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de Çevre ve İlköğretimde Çevre Eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 599-616.
- Arcury, T. A., Christianson, E. H. (1990). Environmental world view in response to environmental problems: Kentucky 1984 and 1988 compared. *Environmental Behavior*, 22, 387-407.
- Bang, M., Medin, D.L., Atran, S. (2007). Inaugural article: cultural mosaics and mental models of nature. *PNAS*, 104, 13868–13874.
- Bozkurt, O., Akın, S. B., Uşak, M. (2004). İlköğretim 6., 7. ve 8. Sınıf öğrencilerinin “Erozyon” Hakkındaki Ön Bilgilerinin ve Kavram Yanılgılarının Tespiti. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 277-283.
- Bradley J. C., Waliczek T. M., Zajicek J.M. (1999). Relationship between environmental knowledge and environmental attitude of light school students. *The Journal Of Environmental Education*, 30 (3), 17-21
- Buijs, A. E. (2000). Nature images of Dutch inhabitants. *Landschap*, 17, 97-112 (in Dutch).
- Çetin, O. (2012). Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. Erişim Tarihi: 25.11.2016 <http://oguzcetin.gen.tr/nitel-bir-arastirma-tekniği-gorusme.html>
- Disinger, J. F., Tomsen, J. L. (1995). Environmental education research news. *The Environmentalist* 15, 3-9.
- Ekiz, D. (2003). Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş. Ankara.
- Erten, S. (2003). 5. Sınıf Öğrencilerinde Çöplerin Azaltılması Bilincinin Kazandırılmasına yönelik Bir Öğretim Modeli. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 94-103.
- Farmer, J., Knapp, D., Benton, G. M. (2007). An Elementary School Environmental Education Field Trip: Long-Term Effects on Ecological and Environmental Knowledge and Attitude Development. *The Journal of Environmental Education*, 38(3), 33-42.

- Gebhard, U. (2005). *Kind und Natur: die Bedeutung der Natur für die psychische Entwicklung*. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.
- Gül, F. (2013). İnsan-Doğa İlişkisi Bağlamında Çevre Sorunları Ve Felsefe. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 14
- Gülay, H., Ekici, G. (2010). MEB Okul Öncesi Eğitim Programının Çevre Eğitimi Açısından Analizi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*.7(1), 74-84.
- IEEP (1994). An Environmental Education Curriculum for Pre-Service Education of Secondary Level Teacher. UNESCO-UNEP-IEEP: Environmental Education Series (43).
- İleri, R. (1998). Çevre Eğitimi ve Katılımın Sağlanması. *Ekoloji Çevre Dergisi*, 7(28), 3-9.
- Kattmann, U. (1993). Sieben Weisen, die Natur zu verstehen. In H.-J. Seybold and D. Bolscho (Hrsg.). *Umwelterziehung – Bilanz und Perspektiven*, 47-61. Kiel: IPN.
- Keleş, R. (1997), “Çevre, Yurttaş, Sorumluluk”, Ruşen Keleş (Ed.). İnsan Çevre Toplum içinde. 2. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. ve C. Hamamcı (2005), Çevre Politikası, Ankara:İmge Kitabevi
- Kızıloluk, H. (2007). Ekonominin Eğitimin Amaçları ve İçeriği Üzerindeki Etkileri. *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 8(1), 21-30.
- Miles, M. B., Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis : an expanded sourcebook*.
- Payne, P. G. (2006). Environmental education and curriculum theory. *The Journal of Environmental Education*. 37 (2), 25-35.
- Sarkar, M., (2011). Secondary students’ environmental attitudes: the case of environmental education in Bangladesh”. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 1, 106-116.
- Şimşekli Y. (2004). Çevre Bilincinin Geliştirilmesine Yönelik Çevre Eğitimi Etkinliklerine İlköğretim Okullarının Duyarlılığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XVII, (1), 83-92.
- Tanrıverdi, B. (2009). Sürdürülebilir çevre eğitimi açısından ilköğretim programlarının değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 2009, 34 (151) 89-103.
- Türküm, A., S. (1998). Çağdaş Toplumda Çevre Sorunları ve Çevre Bilinci. Anadolu Üniversitesi. G.Can (Ed.). *Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan*. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı, Eskişehir, 165-181.
- Ünal, S., Mançuhan, E., Alpyaşar, S. (2001). Çevre: bilinci, bilgisi ve eğitimi. Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Van den Born, R. J. G., Lenders, R. H. J., De Groot, W. T., Huijsman, E. (2001). The new biophilia: an exploration of visions of nature in western countries. *Environ. Conserv.*, 28, 65-75.
- Worsley, A., Skrzypiec, G. (1998). Environmental attitudes of senior secondary school students in South Australia. *Global Environmental Changes*, 8, 209-255.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınevi
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı).Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A., Morgil, İ., Aktuğ, P., Göbekli, İ. (2002). Ortaöğretim ve Üniversite Öğrencilerinin Çevre, Çevre Kavramları ve Sorunları Konusundaki Bilgileri ve Önerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 156-162.
- Yücel, A.S., Morgil, S.F. (1999). Çevre Eğitiminin Geliştirilmesi. *BAÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1, 76-89.